

מאמרים שמראים שסקרי ההוראה מוטים חלק ב: היכן הם מתפרסמים וע"י מי?

קוראים נכבדים

בפוסט הקודם (חלק א) שעסק ברשימת פגמים ושגיאות שכיחים במחקרים השוללים את תקפות סקרי ההוראה, הצגתי רשימת קטגוריות עיקריות של הפגמים כלהלן:

1. פגמים בשימוש במערכות סקרי הוראה עם מהימנות ותקפות נמוכים
2. פגמים בהכללת תוצאות של מחקר לאוכלוסיות של כלל המוסדות האקדמיים באותה ארץ, כשהמדגם למחקר אינו מייצג אוכלוסיות אלו
3. פגמים בהתעלמות מהתיאוריות והידע העולמי הקיים בנושאי סקרי ההוראה
4. פגמים בשיטות המחקר ובניתוחים הסטטיסטיים
5. פגמים בהסקה
6. פגמים במדידת למידת הסטודנטים בהקשר להוראת המרצה או לתוצאות הסקר (הסבר בפעם אחרת) פירטתי באותה רשימה את עיקרי התוכן עבור מרבית הקטגוריות 1-6.

7. פגמים ב"בית" שבו פורסם המאמר (עיתון/מגזין, כתב עת, ספר, אתר באינטרנט), בהליך קבלת המאמר לפרסום, וברקע הרלוונטי של כותבי המאמר

הפוסט הנוכחי עוסק בקטגוריה 7 - ב"בית" שבו פורסם המאמר, ובעוד היבטים הקשורים לפרסום. הפגמים השייכים לקטגוריה 7 הם השכיחים ביותר מבין המאמרים השוללים את סקרי ההוראה. אפריד קטגוריה זו לשני חלקים:

7א. סוג ואיכות הגופים שמפרסמים מאמרים השוללים את סקרי ההוראה

מאמרים רבים השוללים את הסקרים מפורסמים בגופים שאינם מקיימים רמה ראויה של פרסום אקדמי (Cashin, 1999). להלן הסוגים העיקריים של הפרסומים הללו:

a. מאמרי דעה המפורסמים כבלוגים, פוסטים, ופורומים מקוונים, או בתקשורת הפופולרית כמו עיתונים ומגזינים, בעיקר הבאים:

The New York Times, the Wall Street Journal, Inside Higher Education, Change Magazine, and the Chronicle of Higher Education

מאמרי דעה מבוססים על אינטואיציות, התנסויות, תפיסות ואמונות אישיות ואינם מצטטים מחקרים לתמיכה בטענות שהם מעלים לאי תקפות סקרי ההוראה לפיכך, העדות שהם מביאים לטענות אלו אינה תקפה.

b. מחקרים בפרסומים שאינם 'שפיטים' (שהתקבלו ללא הערכת עמיתים-מומחים בהליך שיפוט 'עיוור'), כמו ספרים בהוצאות לאור בלתי מוכרות באקדמיה, ספרי כנסים (proceedings), דוחות וסיכומים, וכתבי עת מודפסים, מקוונים או 'פתוחים'. היות ומחקרים אלו אינם עוברים לשם קבלתם לפרסום הליך של שיפוט אובייקטיבי ע"י מומחים אלא לכל היותר שיפוט של העורך ולפעמים גם ללא שיפוט ומיון בכלל, במחקרים רבים העדות שהם מביאים לטענותיהם אינה עוברת תיקוף ראוי, ואין להסתמך עליה.

c. מחקרים בפרסומים ה"מתחזים" כשפיטים, כאלו שמציגים את עצמם כשפיטים (כינוי שמקנה אמינות ויוקרה באקדמיה) אבל ששיפוט העמיתים שלהם הוא ברמה אקדמית נמוכה ובלתי ראויה - בעיקר ע"י שופטים שאינם מומחים אקדמיים באופן כללי או בתחום המאמר שאותו הם שופטים, כך שלעיתים המחקרים המפורסמים בהם הם ברמה אקדמית נמוכה ויש מביניהם אפילו פגומים (לפי רשימת הפגמים בחלק א) וכך, תוצאותיהם עלולות להיות שגויות ולא תקפות ואין להסתמך עליהן. לקבוצה זו שייכים גם כתבי עת בתשלום for pay (כאלו המקבלים מאמרים לפרסום רק עבור תשלום, כמעט ללא קשר לרמתם האקדמית).

d. מחקרים שמפורסמים בכתבי עת שפיטים אבל שהם בתחומי תוכן ספציפיים שאינם חינוך או פסיכולוגיה. כתבי עת כאלו עשויים להיות ברמה ראויה בתחומם הספציפי, אבל אינם בקיאים בנושאים הקשורים לסקרי ההוראה, כמתואר בסעיף הבא 7, ועקב חוסר הידע בתחום עלולים לפרסם מחקרים פגומים שאין להשתמש בתוצאותיהם.

7ב. תחום התוכן של הגוף שפרסם את המאמר והרקע הרלוונטי של כותבי המאמר

אפתח בסיפור אישי. לפני כמה חודשים קיבלתי פנייה מההוצאה לאור של SAGE OPEN שהיא עד כמה שהבנתי, חברת בת של חברת ההוצאה לאור הידועה, SAGE בבקשה לשמש כעורכת בהליך שיפוט-עמיתים להחלטה על קבלה/דחייה של מאמר מסוים בתחום התמחותי. עד כה לא התנסיתי בעבודה עם כתב עת "פתוח" והליך השיפוט שהם תיארו נשמע לי מאוד חדשני וטכנולוגי ועורר את סקרנותי. לפיכך ראיתי את ההתנסות הזו כאתגר ונתתי את הסכמתי.

הליך השיפוט שהם הציגו הינו - שאני מתמנה כעורכת למאמר מסוים יחיד, ותוך פרק זמן מוגדר מראש צריכה למצוא שני שופטים/מעריכים שהתמחו בתחום של המאמר ולקבל את הסכמתם, ואז כמובן לקבל את שיפוטם לגבי קבלה/דחייה (עם/בלי תיקונים) ועם כתיבת הערות והסברים לגבי ההחלטה. חלק ניכר מההליך נעשה על ידם באופן מתוכנן. לאחר שאני מעבירה את פרטי הזיהוי של שני שופטים, התוכנה פונה אליהם בבקשה לשמש כשופטים ומודיעה לי באם כל אחד מהם הסכים או שאני צריכה לספק שם נוסף. התוכנה שולחת לאלו שהסכימו את המאמר, את ההנחיות לגבי הליך השיפוט ואת התבניות למתן תשובותיהם, שולחת אליהם תזכורת אם לא עמדו בתאריכי היעד עם עותקים אלי, ומעבירה אלי את חוות הדעת שלהם. על סמך הדירוגים וחוות הדעת שהם נותנים ובצירוף חוות הדעת שלי, אני כותבת את ההחלטה ואת סיכום חוות הדעת, ושולחת בנפרד להוצאה לאור ולכותבי המאמר.

תקציר המאמר שנשלח אלי לשיפוט הציג מחקר שמצא קורלציות משמעותיות בין דירוג הסטודנטים את המרצים בסקרי הוראה לבין המגדר, הרקע העדתי (race) והגיל של המרצים. ממצאים אלו של המחקר מעידים כמובן שסקרי ההוראה מוטים ע"י גורמים בלתי רלוונטיים ולכן שאינם תקפים ושלא ראוי להשתמש בהם.

מייד עם קבלת הסכמתי לשמש כעורכת למאמר זה, ההוצאה לאור שלחה לי במייל, כעזרה למציאת שופטים/מעריכים למאמר, רשימה שנערכה באופן אוטומטי ע"י התוכנה שלהם, של 30 פרסומים מחקרים (בד"כ מארה"ב) מ 20 השנים האחרונות שכולם עוסקים בחלק ממילות המפתח של המאמר: בקשר בין סקרי הוראה לפחות עם אחד משלושת משתני המרצה כלעיל (נראה לי שההנחה הסמויה שלהם היא שפרסום כלשהו של מאמר בתחום אקדמי מסוים מעיד שהמחבר הינו מומחה בתחום אקדמי זה ומסוגל לשפוט מאמרים של אחרים באותו תחום). להפתעתי, אף אחד מבין 30 הפרסומים שקיבלתי לא היה מוכר לי, על אף שאני משתדלת לעקוב אחר הספרות המקצועית העדכנית בנושאים של סקרי הוראה, בעיקר לקרוא מאמרים רלוונטיים המתפרסמים בכתבי העת המובילים בחינוך ובפסיכולוגיה (של החינוך). שהן הדיסציפלינות העיקריות שאמורות להתמחות בסקרי ההוראה. ואולם יותר מפתיע היו מקורות הפרסום (פרקים בספרים ובעיקר מאמרים בכתבי עת, בחלקם באינטרנט). 27 מבין 30 הפרסומים היו בדיסציפלינות ספציפיות שאינן חינוך או פסיכולוגיה, וזה מסביר מדוע מאמרים אלו לא היו זמינים לי לקריאה...

תחומי מקורות הפרסום של 27 המאמרים היו:

Economics, political economy, economics of education, marketing, marketing education, business, business education, physics, chemistry, statistics, culinary sciences & technology, management, science education, social work education, nursing, dentistry, and women and the law

אמנם המילה "חינוך" מופיעה באחדים מהשמות הללו, אבל הדגש הוא על התחום השני (למשל בכלכלת החינוך ההתמקדות היא בדרך כלל על כלכלה).

תופעה דומה עלתה ממאמר (Nilson, 2012) בפרסום שפיט שיצא לאור ע"י האיגוד של המרכזים לקידום ההוראה בארה"ב, שמטרתו הייתה להוכיח שסקרי ההוראה הם מוטים ושלכן יש לשקול מחדש אם להשתמש בהם. למעלה מ 80% מהפרסומים אותם הביאה המחברת כעדויות לתזה שלה הינם בתחומי תוכן ספציפיים, כמו אלו שברשימה שלעיל.

על בסיס ממצאים כאלו שחזרו על עצמם בכמה מקרים נוספים, הציעו מומחים אחדים בתחום למיין את המאמרים על סקרי ההוראה באופן גס לשתי קבוצות עם ממצאים מנוגדים:

קבוצה א: מאמרים שממצאיהם תומכים בתקפות של סקרי ההוראה ושלכן ראוי להשתמש בסקרים האלו. מרביתם של הללו פורסמו בתחומי הדעת של חינוך ופסיכולוגיה, בעיקר (אך לא רק) לפני למעלה מ 20 שנה, ע"י חוקרים אקדמיים שהיו מעורבים באופן אישי מעשי בהפעלת, ניהול וניתוח של סקרי הוראה, בעבודה עם אנשי הסגל האקדמי על שיפור הוראתם, ובכלל בנושאי הוראה אקדמית והערכתה. אציין שגם בשנים האחרונות יש מחקרים התומכים בתקפות ומהימנות סקרי ההוראה (המשכנעים ביותר הם ע"י אחת מהחברות הגדולות ביותר בארה"ב להפעלת סקרי הוראה, IDEA שמערכת במחקרה מאות אלפי שאלוני סטודנטים בעשרות אלפי קורסים ובמאות רבות של מוסדות אקדמיים, ראו פרסומים ע"י (Cashin, W.E.; Benton, S.L.; Li, D), אבל כאמור, בעשרים השנים האחרונות, הרוב הגדול של פרסומים על סקרי הוראה שייכים לקבוצה ב' כלהלן.

קבוצה ב: מאמרים שממצאיהם מוכיחים שסקרי ההוראה הם מוטים ושלכן אינם תקפים ואין להשתמש בהם. מרביתם פורסמו בדיסציפלינות ספציפיות שאינן חינוך או פסיכולוגיה, ע"י חוקרים שתחום התמחותם הוא באותן דיסציפלינות ספציפיות שבהן פרסמו את מאמריהם, ושאין להם כל התמחות תיאורטית, מחקרית או מעשית בנושאי הוראה אקדמית, קידומה או הערכתה.

ואולם, בחלק גדול מהמאמרים של קבוצה ב', שהם כל כך שכיחים ופופולריים כיום, נמצאו פגמים ושגיאות מהותיות מששת הסוגים שפירטתי ברשימתי הקודמת (חלק א). כלומר, שתוצאותיהם אינן תקפות ושאין להסתמך עליהן. אסייג שכל זה אינו שולל קיום של מקרים שסקרי הוראה כפי שנערכים במוסדות אקדמיים מסוימים בארץ (ובעולם) הם אכן חסרי תקפות ומהימנות, או שיש גורמים בלתי רלוונטיים שמטים את התוצאות שלהם (על כך בפעם אחרת).

מכל זאת ניתן להסיק שלעריכת מחקרים על סקרי הוראה נדרשת הבנה מעמיקה בתהליכי הוראה אקדמית ובהערכתה, כולל מעורבות בהפעלת סקרי הוראה, ולא מספיקות אינטואיציות של החוקר וכמה הרצות סטטיסטיות.

איך להשתמש ברשימה זו?

אם הגיע לידכם מאמר ששולל את התקפות של סקרי ההוראה ואתם שוקלים איך להתייחס למידע המוצג בו, בידקו כדבר ראשון היכן פורסם המאמר. אם הוא פורסם באחת מהקטגוריות של סעיף 7א, כלומר שקרוב לוודאי שהוא ברמה נמוכה מבחינת איכות אקדמית, יש סיכוי גבוה שהמאמר אינו תקף ואין להשתמש בתוצאותיו. במיוחד בדיקו מהו תחום התוכן של כתב העת או הספר שבו פורסם המאמר. אם תחום התוכן הינו ספציפי (ואינו חינוך או פסיכולוגיה) כמוצג לעיל, חשוב שתקראו את המאמר המלא (ולא רק את התקציר או הסיכום) בביקורתיות בכדי לזהות באם אינו כולל היבטים שגויים או בלי מתאימים, כפי שפירטתי בחלק א' של סידרה זו.

בברכה
נירה חטיבה

Cashin, W. E. (1999). Student ratings of teaching: Uses and misuses. In P. S. Associates (Ed.), *Changing practices in evaluating teaching: A practical guide to improved faculty performance and promotion/tenure decisions* (pp. 25-44). Bolton, MA: Anker.

Nilson, L. (2012). Time to raise questions about student ratings. In J. E. Groccia (Ed.), *To Improve the Academy: Resources for Faculty, Instructional, and Organizational Development* (Vol. 31, pp. 213-228). San Francisco: Jossey-Bass